

791

G75

7

GUTH ILONA

A kaszaperi filmszínház kronikája.

Felszabadulási pályázat.

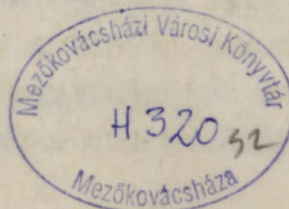
A pályamű címe:

A kazapeni filmstúdió emlékhelye.....

A pályázó neve: *Gutha Ilona*Iskolai végzettsége: *Gimn. érettség*Születési éve: *1939.*Kora: *30.*Foglalkozása: *ig. eladó*Lakcím: *Kazapet Rózsózi u. 99.*

Ez a pályamű a mezőkovácsházi járás helytörténeti pályázatán
vett részt. A járási bírálóbizottság a pályaművet . . . Ft . .
. . . . díjjal jutalmazta.

HELYTÖRTÉNET 304

2009. Aug. 13

A kaszaperi filmszínház krónikája.

Az első világháború utáni években grófi uradalnak, hitelbizományok, kapitalista nagybirtok ölné telepítették Kaszaper községet, nyilvánvalóan azzal a céllal, hogy közel és minden időben rendelkezésre álljon olcsó és megfelelő munkaerő. Ezzel egyszersmind meghatározódott a község agrárproletár jellege, s a velejáró gazdasági, társadalmi, kulturális elmaradottság.

Jellemző a lakosság gazdasági helyzetére az, hogy két évtizeden át nem akadt egy vállalkozó szellemű vidéki kistőkés sem, aki a községben a lakosság szükségleteit kielégítő tevékenységet folytasson. Egyszerűen azért, mert látták a dolgozók pénztelenségét, s semmi jövedelemmel nem kecsegtetett a tőke befektetés. Még kereskedelmi téren sem: bolt, kocsmá, hasonló; pláne nem kulturális igényt szolgálónál, mint például a mozi. Szatócs üzlettel, kocsmával mégcsak kísérletezett egy-egy megelőzött helyi feltörekvő, de vállalkozása szinte mindnek kudarcba fulladt. Eluszott a tőkécse, az illető újra penes sorba süllyedt.

Kulturális kísérletet azonban egyet sem tud felmutatni a szóbanforgó husz esztendő, ilyen naiv ember két évtized alatt sem akadt Kaszapereen.

Kulturális létesítmény egyáltalán nem volt a községben de igény merült fel, s ezt a téli időszakokban a kedvelő színjátszók igyekeztek kielégíteni.

Ebben az időben még majorokban, kisközségekben rendszeresen megjelentek különböző vándor mutatványosok, olykor vándor mozisok is.

Az ilyen mozi felszerelése egy filma - őskori, kézzel hajtott vetítőtől, s egy szintén kézi hajtású áramfejlesztőtől állt, mely a film megvilágítását szolgáltatta. Olyan forma volt ez, mint a régi típusú kézi kukorica morzsoló; gyermekek hajtották felváltva ingyenes belépő fejébe. A községben ezek a vándor mozisok valamelyik kocsmá tinctermében tartották meg előadásukat. Kaszapere egy Burai András nevű mezőkovácsházi vándor mozis járt ki rendszeresen.

Először a néma filmek hőskorából származó, burleszkok szerepeltek általában, meg Cowboy filmek a szuparhős Tom Mix főszereplésével. Természetesen akadt a községben - főleg a fia al generáció között - olyan személy is, akinek igényeit nem elégítette ki ez a kezdetleges technika és filmművészet. Többen eljártak a szomszédos Tótkomlóra, Mezőkovácsházára moziba.

Már a harmincas évek második felében tartott az idő, régen győzött és általánosodott a hangos film, sőt eredményes kísérletek folytak szines, plasztikus, panoráma technikában. Kassaperen azonban nehezen mozdult a mozi ügye.

A második világháborút megelőző viszonylagos gazdasági konjunktúra adott lehetőséget egyik akkori kocsmárosnak, Csábi Kálmánnak mozi létesítésére. Most már jövedelmezőnek is ígérkezett, hiszen több munkalehetőség a száltal több pénz is került a lakossághoz.

Csábi Kálmán 1940 első felében nyitotta meg moziját a jelenlegi Komlói ut 1 szám alatti épületben. Keskeny, 16 mm-es filmet vetített, de hangos volt.

Amikor gyártott magyar filmek általában keskeny változatban is készültek, így rendszeresen szerepelhettek és szerepeltek is Csábi Kálmán mozija műsorán.

Jó vállalkozásnak bizonyult a mozi, tulajdonosa rövid pár év alatt komoly tőkét harcolt össze, úgy, hogy mikor a közeledő szovjet csapatok elől menekült azt sem tudta mit vigyen magával.

Tovább lépés előtt érdemes közelebbről is bemutatni a község első filmszínházát, kiemelten technikáját, műsorpolitikáját, létesítettségét; végül értékelni a lakosságra tett kulturális hatását.

Technikájára vonatkozóan: Azelőbb említettem már, hogy 16 mm-es, keskeny film vetítéséről van szó. Elhelyezése a kocsmához épített táncteremben történt. Kassaperen még nem lévén hálósati áramszolgáltatás, a vetítéshez szükséges elektromos energiát benzínmotoros generátorral termelték.

Részben utalás történt már a mozi műsorpolitikájára. Nem lehet állítani, hogy magának a tulajdonosnak lettek volna a műsor összeállításával a várható nyereség fizyolembevételén kívül valamilyen politikai koncepciói is.

Általában az akkori magyar, orosz és német filmek szerepeltek műsorán.

Politikai beállítottságukról elég annyi, hogy a fasiszta érában készülték. Így egy pár film címe a mozik 1942 december havi műsorából.

Hegyediziglen /magyar /
Órszélváltás /magyar/
Alcazár extra /olasz/
Hajólos tavassz / magyar/

Ezek alapján következtetni lehet a filmszínház kulturális hatására a lakosság vonatkozásában, főleg ha hozzáveszük a kísérőműsorban rendszeresen vetített szinte kizárólagosan fasiszta militarista jellegű film hirdőket.

Szerencse, hogy a község lakosságának nagyobb része fejlettebb politikai öszönnel rendelkezett, minsem felálljon a féktelen és sokszor gyermetes uszításoknak.

Jellező esemény a község lakosságának politikai tisztánlátására az 1945 évi választás, mikor is a községben az MKP abszolút győzelmet aratott.

Visszatérve a Csébi- féle mozihoz, még annyit, hogy a szovjet csapatok elől menekülő tulajdonos 1944 szeptember végén magával vitte a vetítőgépet, itt hagyva az agregátort. Mikor 1945 nyarán semmi nélkül hazajött épületében a helyi MADISZ székelte.

Egy szobát kapott a vezetőségtől, azt rendezte be lakásnak.

A felszabadulás után Keszper községben viszonylag hamar visszatért a normális élet. Természetesen hamar felmerült az igény a mozi működése iránt is. Mivel a MADISZ. kezében volt a régi mozi helyiség s az itt maradt üzemképes agregátor, készenfekvő volt, hogy az ifjusági szervezet foglalkozott vele. A helyi pártszervezet is ösztönözte, sőt segítette a fiatalokat, s már 1945 szeptemberében beszeresték a hiányzó berendezéseket s már ebben a hónapban megkezdték a vetítést is.

Az első film amit bemutattak Hypolit a lakó címmel magyar film volt.

Ezután gyorsan rendeződtek a viszonyok, hetenként három napon - előadást tartottak: szerdán, szombaton egyet-egyet, vasárnap 2 előadást. Vezetéssel megbizottak a MADISZ részéről előbb Varga Pál, utóbb Dinka Lajos tagok voltak.

A kiszabadított országos győzelme után Kaszaperen is megmozdultak a régi rendszer vesztesei, volt gazdasági pozíciójuk visszaszerzésére. Így ifj. Csábi Kálmán faji üldözött voltára hivatkozva először a kocsmá ivó helyiségét kérte és kapta vissza, ahol megkezdte az italoktárk árúsitását. Ezután nem sokára megindította a harcot a mozi visszaszerzésére. Első eredménye kompromisszumos megoldás volt; feles arányba részesedett a MADISZ-al. Természetesen nem elégedett meg részlet sikerrel, neki az egész mozi kellett. Viszonylag hamar, 1947 nyarán már újra teljesen Csábi Kálmán kezében volt a kaszaperi filmszínház. Sokáig azonban nem örülhetett neki, mert 1948 márciusában át kellett adni a Földművelésügyi Minisztérium kezébe.

Átvétel után egyideig még a régi helyén működött a mozi, de hamarosan kicsinek bizonyult a 110 férőhelyes terem, nagyobb helyiség után kellett nézni.

A közegben csak egy másik nagyterem volt még, ez is szintén kocsmái táncterem, Pipás Pálné tulajdonában a jelenlegi Október 6 utca 4. sz. alatt. Itt került megrendezésre az akkori időben tartott minden gyűlés, műkedvelő előadás, bankett, táncmulatság és hasonlók. Ide a szakásos módon ellehetett 160 személyt is helyezni.

1949 január hónapban került sor a mozi átköltöztetésére.

A terem előzőleg bizonyos átalakításokat kellett eszközölni, elsősorban vetítőkamrát létesíteni. A mozi akkori igazgatója egyben gépésze Seres Gyula kaszaperi lakos volt.

Egy pár jellemző a mozi ugynevezett szövetkezeti időszakából:

Ez a további fellendülés ideje volt a filmjátszásnak, országosan és helyileg is. Volt eset mikor heti hat előadást tartottak mindig telt házzal. A 160-as férőhelyet figyelembe véve ez heti 960 nézőt jelentett. Nem pontosan számítva is azt jelentette, hogy Kaszaperen havonta legalább egy esetben minden lakos - bele

számítva a csocsosókat is - eljárt moziiba. Ma minden mindig ki kellett tenni a táblát, hogy " Minden jegy elkelt"

A mozi elhelyezése vére vonatkozásban az előbb ismertetésre került már egy pár adat és jellemző. Tehát 160 férőhellyel rendelkezett. Az ülő alkalmasosság fele pad volt, a székek sem szabványos moziiba szokásos, ugynevezett "csapó" székek, hanem csak egyszerű karosszékek voltak.

Problémát jelentett a sík nézőtér. Már az ötödik sortól hátrafelé fokozatosan romlott a látási lehetőség, a legutolsó sorokba kerülők rendszerint felállva nézték végig az előadásokat.

A mozi látogatók követelésére kénytelen volt az FMS vezetője megemeltetni a hátsó sorokat. Es a művelet az érintett széksorok alásobogóztatásával történt, olyan kezdetleges formában, hogy közöttük művészet volt közlekedni, s nem egy személy bokája ficanogott ki. ott.

A kép és a hang minősége általában megfelelt, probléma csak olyankor adódott, ha valamilyen alkatrészt ki kellett cserélni a vetítőben, vagy a generátorban. Nehezen lehetett hozzáfutni új alkatrészhez.

Ebben az időben sem beszélhetünk még módszeres műsorpolitikáról.

As FMS negyedévenként leadta film rendelését, címszerint megjelölve az igényelt filmeket. Viszont a Filmkölcsonzó Vállalat esetenként leküldte az akkor éppen raktáron lévő valamelyiket, s es sokszor nem volt szonos a kért filmmel. Nagyobb zavart as ilyen keveredés sem okozott, a nézők általában minden filmet szívesen fogadtak, különösen a magyar produciókat.

Jellemző erre pld. a Valahol Európában vagy a Tanítósnő című filmek esete. Mind kettőt, viszonylag rövid időn belül két esetben is levetítették változatlan érdeklődés mellett. Ebben az időszakban indult meg az ugynevezett tematikus szovjet filmek beáramlása. Időnként a kassaperi mozi műsorában is fel-fel tűnt már belőlük, s nézők nem kifogástolták, általában szórakoztatónak találták.

Későbbi időszakban, mikor helytelen kulturpolitikai megfontolásokból egyeduralkodóvá váltak ezek a tematikus filmek, gyorsan bekövetkezett a reakció, helyi viszonylatban is: elnéptelenedtek az előadások. Így például 1952 januárjában egyik kolhozos témájú szovjet filmet alig 14 néző tekintette meg.

Egyébként felsőbb rendelkezésre a mozi 1951 október 1-én a községi tanács átvette az FKEZ-től. Változatlanul, mind felszerelésre, mind személyzetre vonatkoztatva. Megjegyzésként csupán az kívánkozik ide, hogy ekkor már a mozi üzemvezetője és gépésze Juhász András egy idősebb motorokhoz értő illető volt.

Előszörben indokolta tanácsi kezelésbe adását a mozinak ráfizetéses üzemeltetése. Erőltetett, s mostmár valóban központból irányított műsorpolitikát anyagilag korlátlan dotációval próbálták alátámasztani. Kaszaperi vonatkozásban ez évi 8-10 ezer forintot jelentett. Amíg tanácsi kezelés alatt állt a helyi mozi, nagyfokú látogatottság visszaesés következett be. Csökkenteni kellett az előadások számát is, mostmár csak heti három műsort vetítettek, de még így sem jelent meg 25-30-nál több személy egy előadásban. Hogy mennyire a helytelen műsorpolitika okozta a nézőszám csökkenését mutatja például egy-egy művészi film kirobbanó közönség sikere.

Helyi viszonylatban hivatkozni lehet *D é r i n é* című magyar, vagy a *B á t o r e m b e r e k* című szovjet film forgatására.

Kaszaperen két előadásban több mint ötszázan nézték meg az említett két filmet.

A mozi 1952 augusztusában a békás megyei

Mozilüzemi Vállalathoz került, s jelenleg is hozzá tartozik. Először jelentősebb változást nem eredményezett az új gazda megjelenése, továbbra is bizonyos pangás jellemezte működését, ez eltartott 1954.évig, de lényegében csak 1956 után következett be döntő változása.

Az 1956-ig terjedő időszakban több technikai módosításra került sor. Először kell megemlíteni a Kaszaper villamosítása után lehetővé vált hálózati áramellátást. Ez jelentősen stabilította az előadásokat. Míg generátor fejlesztette az áramot sűrűn előfordult, hogy meghibásodása miatt nem tudták megtartani az előadásokat. A hálózati villany beszerelésére 1952 márciusában történt.

Már a mozi beköltözése előtt is erősen megrongált volt a Pipásné-féle nagyterem, sőt lehet mondani, hogy eleve szakszerűtlenül épült, a legminimálisabb statikai követelményeket sem vették figyelembe. Ennek lett következménye a tető és a mennyezet megrokkánása, s vált életveszélyessé az épület.

A Moziüzemi Vállalat a tanács segítségét kérte az épület javításához s ígérte, hogy ezzel egyidejűleg elvégzi a belső felújítást s székekkel cseréli ki a padokat.

A tanács 5 000 Ft-al járult hozzá a mozi felújításához és adta a tetőszerekezet megerősítéséhez szükséges faanyagot. Végül olyan eredményesen sikerült az átalakítás, hogy a dobozós megoldás

helyett a padlózat súlyozásával lett biztosítva a hátsósorok jó átlátása. Ebben az időszakban újra felfelé ivelt a mozi látogatók számának grafikonja. Vele párhuzamosan növekedett az új technika iránti igény, elsősorban az általánossá vált színes filmek vetítésére, minthogy ezek általában csak normál filmek vetít kategóriájában készültek, a normál technika iránt.

A községi tanács a lakosság ilyen irányú kéréseit tolmácsolta a Moziüzemi Vállalat felé, ahonnan azt válaszolták, hogy a jelenlegi épület nem alkalmas normál berendezésre és vetítésre. Ebben az időben vetődött fel a megfelelőbb elhelyezés problémája, de egyelőre objektív lehetőség nélkül, mert a községben nem volt másik, jobb terem. Az igazság mégis az, hogy volt - a nemrégiben épült kulturházban - de ekkor még senki sem gondolt arra, hogy ide helyezték a mozit.

A sok éve nélkülözött megfelelő nagyterem és színpad új reneszánszát hozta el a működvelő színjátszásnak. Szinte egymást érték az ilyen rendezvények. Vele együtt a békéscsabai Jókai színház tájéradásai.

Mint érdekességet lehet itt megemlíteni azt, hogy éppen erre az időszakra esik a színári berkekben országos méretben jelentkező tájéltadáskampány. A két kedvező körülmény produkált Kaszaperen is olyan jelenséget, hogy meg kellett ismétetni egy előadást, melyet a község lakosságának majdnem fele, több mint ezer ember megnézett egy este.

As ellenforradalom bekövetkeztéig most már egyenletes és töretlen volt a mozi utja. A keskeny technika hátrányait a műsor színvonalasságával emelték, szinte bemutatómozi lett a kaszaperi.

Az új filmeket, főleg a magyar produkciókat, a budapesti premier mozikkal egyidőben játszották itt.

As ellenforradalom alatt - mint országszerte Kaszaperen is leállt a mozi, mert nem kapott filmet. Dicsőratükre az ottani dolgozóknak, a vasuti forgalom szünetelése közepett is megtalálták módját a filmvetítésnek: kerékpárral menve vitték kieserélni a szomszédos községekbe a filmeket. Érdemes megnevezni az akkori mozi dolgozóit. Üzemvezető és gépész, J u h á s z A n d r á s , pénztáros C s ü r h é s M i h á l y n é , jegyszedő C s a b a i I s t v á n n á / Juhász András nyágdíjja ment, a két utóbbi jelenleg is a kaszaperi mozi alkalmazottja.

Nemsokára az ellenforradalom után, pontosabban 1958 évben a Járási Épi ésí Csoport műszaki embere megállapította, hogy életveszélyes a mozi épülete, s egyidőben megtiltotta a mozi ottani működését. A Moziüzemi Vállalat értesítette a tanács végrehajtó bizottságát, hogy ha másik ne felelő helyet ne tud biztosítani, Kaszaperen megszüntetik a mozi működését. Mivel ebben az időben a községben kulturális téren legnagyobb tömeget a mozi mozgatta, a végrehajtó bizottság erre a célra felajánlotta a kulturház nagytervét.

A Moziüzemi Vállalat és a vb. vezetői között történt ismételt személyes tárgyalások során olyan megállapodás született, hogy a két szerv közösen viseli az átalakítás költségeit. Az építés jellegűek a tanácsot, a berendezés jellegűek pedig a Vállalatot terhelték. A tanács hozzájárulásával foglalkozik például a vb. 141/1959 számú határozata.

A kulturotthon nagytermének átalakításával modernizálódott a kaszaperi mozi. Nommál és széles vetítésre alkalmas lett; a jó látószöveget súlyosztással képezték ki, akusztikai berendezésekkel tökéletesítették a hangot. Az átépítés és az új berendezések mintegy 180 ezer forintba kerültek, mely körülbelül feles arányban oszlott meg a tanács és a vállalat között.

Az új mozi tovább emelte a látogatók számát. Például 1960 január hónapban 3969 látogatója volt 13.524 Ft bevétellel. Ez a szint éveken át alig súlyedt. Mikor 1969-ben széles filmeket is kezdtek játszani időlegesen még emelkedett is a nézők száma.

A 60-as évek felől azután fokozottan kezdett csökkenni a látogatottság, s 1969-ben érte el a minimumot, előadásenként 56 főt.

Kétségtelen, hogy a tv. elterjedése jelentősen hozzájárult a nézőszám csökkenéséhez - országos jelenség ez - helyileg azonban a terem alkalmatlansága is hozzájárult.

Vékony a mennyezet, télen hideg, nyáron pedig meleg a terem. Pedig szórványos jelenlétekből ítélve olyan következtetést lehet levonni, hogy igen is érdekli még a lakosságot a jó film.

Az ami örvendetes az nemcsak a szórakoztató kaland filmeket, hanem a komoly mondanivalót tartalmazókat is kedvelik már. Ujra meg van a lehetőség, hogy jó elhelyezés, jó technika és jó műsor politika biztosításával a kaszaperi mozi fellendüljön, s mint a felszabadulás óta már annyiszor, most a 25. évforduló idején is széles körben terjessze a község lakossága között a szocialista kulturát.

K a s z a p e r, 1969. december

Guth Ilona